

Selskapet
for
Grimstad Bys Vel

Medlemskrift nr. 39 — 1994

Selskapet
for
Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr. 39 — 1994

Innholdsfortegnelse

1. Medlemsskrift nr. 39	7
av Reidar Marmøy	
2. Et ibsenskt drama utenfor Hesnes	10
av Kenneth Ødegaard	
3. Grimstad bibliotek 100 år	30
av Odd Fr. Johnsen	
4. Inntrykk fra det gamle bibliotek	45
av Bjarne Berg	
5. Årsberetning for Byselskapet	50
6. Årsberetning for Skjærgårdskomiteén	57
7. Annonser	59

MEDLEMSSKRIFT NR 39 — 1994

Av Reidar Marmøy

Det vakte oppmerksomhet langt utenfor landets grenser da Kenneth Ødegaard i samarbeid med Leif Svalesen greide å lokalisere vraket av fregattskipet Charitas som forliste utenfor Hesnes natten til 22. november 1797. Oppmerksomheten skyldtes selvsagt at skipperen var Henrich Ibsen, farfar til apotekerlærlingen i Grimstad som ble en av verdenslitteraturens største dramatikere. I perioden 1970 til 1990 var det gjort en rekke forgjeves forsøk på å finne vraket. Uten et øyeblikk å redusere betydningen av et førsteklases dykkerarbeid, må vi likevel spørre om ikke en vesentlig del av Kenneth Ødegaards og Leif Svalesens suksess ligger i selve forarbeidet som ble gjennomført med stor grundighet. Selve dykkingen kunne skje ut fra en del begrunnede arbeidshypoteser om hvor vraket kunne tenkes å ligge. Særlig viktig var en inngående analyse av det vrakgodset som losene hadde beskrevet i 1797. Kenneth Ødegaards artikkel gir innblikk i forarbeidet og dessuten solid informasjon om selve funnet. Men vi får også del i hans viten om fregattskipet Charitas' historie og om den tragiske skjebnen som rammet familien Ibsen og som satte dype spor i Henrik Ibsens diktning. Mange grimstadfolk har nok en opplevelse av at Henrik Ibsen angår oss på en spesiell måte, og vi som har ansvar for medlemsskriftet er glad for å kunne bringe Kenneth Ødegaards grundige artikkel om omstendighetene ved forliset utenfor Hesnes.

Den 4. februar 1995 er det 100 år siden Grimstad bibliotek hadde sin første utlånsdag. Bibliotekar Odd Fr. Johnsen har skrevet en beretning som gir innblikk i bibliotekets vekst og utvikling. Så å si mellom linjene stilles et spørsmål om hvilken fremtid vi kan tenke oss for et folkebibliotek etter de retningslinjer som man til nå har fulgt. Ingen er vel i tvil om at de nåværende lokaler er lite hensiktsmessige for et biblio-

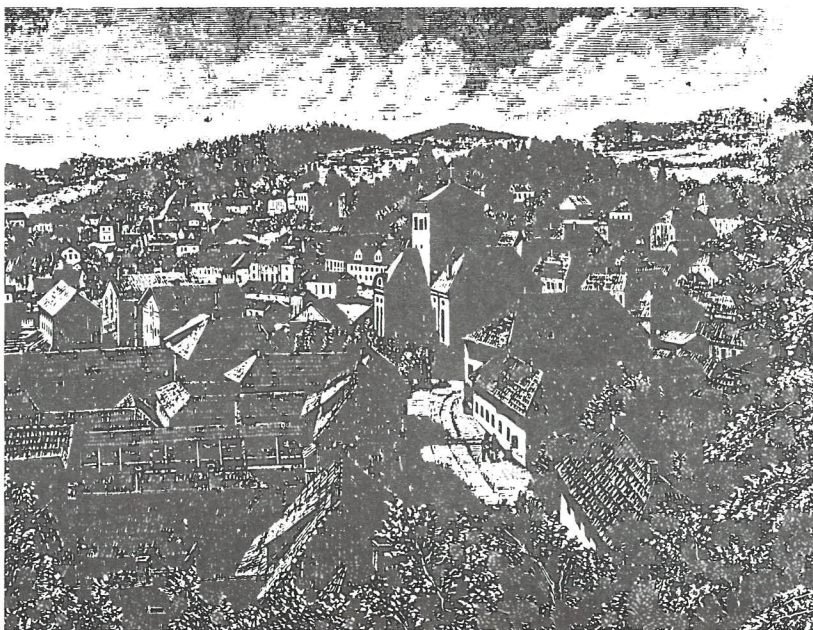
tek som skal møte utfordringene fra et lokalsamfunn som i stadig stigende grad er blitt preget av et rikt skole- og studietilbud. Behovet for et godt utbygd bibliotek øker samtidig med at institusjonen rammes av de samme innsparingstiltak som andre offentlige sektorer. Dette reiser en nødvendig diskusjon om hva som er ønskelig og hva som er nødvendig i et moderne samfunn. Selvsagt kan det tenkes at et bibliotek kan drives etter andre retningslinjer enn nå, og at det kan drives godt også i økonomisk sett trange tider. Men en nedskjæring av utgiftssiden krever politisk mot til å føre klar tale om hvilken rolle man mener biblioteket skal spille. Det er to utveier som er enkle å gripe til, men som begge kan føre til varige skadevirkninger. Den ene er å skjære ned på bokinnkjøpet. Det innebærer en klar kvalitetsforringelse. Dessuten har vi å gjøre med en skade som det senere vil være vanskelig, for ikke å si umulig å rette opp. En annen utvei er å innføre en betalingsordning. Det virker som en besnærende tanke at hver enkelt av oss godt kan ha råd til å betale litt for de bøker vi låner. Vi har det, men hvem som helst som har innsikt i bibliotekdrift, vet litt om hvilke konsekvenser dette ville få for planlegging av innkjøp. I mange sammenhenger er det greit nok å planlegge en virksomhet med det for øye å tilby «hva folk vil ha». I alt kulturarbeid må imidlertid nøkkelordet være kvalitet, ikke først og fremst etterspørsel. Man bør derfor tenke seg grundig om før man bryter med folkebibliotekets opprinnelige ide. I den sammenheng er det grunn til å lese Bjarne Bergs refleksjoner om det gamle biblioteket med skjerpet oppmerksomhet. De inneholder levende inntrykk av hva bøkens verden kan bety for unge mennesker. Det er godt for et samfunn å ha et fredet sted der det er mulig å få kyndig veiledning til å søke seg fram til viktig innsikt om livet og menneskenes kår. Om dette var nødvendig for femti eller hundre år siden, er det enda viktigere i vår tid. Ingen vil benekte at mange unge menneskers tilværelse er preget av utrygghet og forvirring. De lettvinde

og overflatiske løsninger bys fram i et markskrikerisk mangfold. Biblioteket står for opplysning og informasjon; for refleksjon og dypere innsikt. Dersom Jens Pharo Crawford hadde rett da han skrev om menneskenes behov for «anlædning til god læsning», er det uten videre klart at det å skaffe biblioteket gode arbeidsvilkår er en helt sentral kulturoppgave.

ET IBSENSK DRAMA UTENFOR HESNES

Av Kenneth Ødegaard

Vår store dramatiker kom til Grimstad 3. januar 1844 med skipet Lykkens Prøve. Førtisju år tidligere hadde hans farfar stått mot land ved Hesnes. Som fører av fregattskipet Charitas av Skien forsøkte han å berge skip og mannskap natten til 22. november 1797. Utenfor Hesnes var ferden slutt. Skipperen og hele mannskapet omkom i brenningene, og skipet sank etter kort tid.

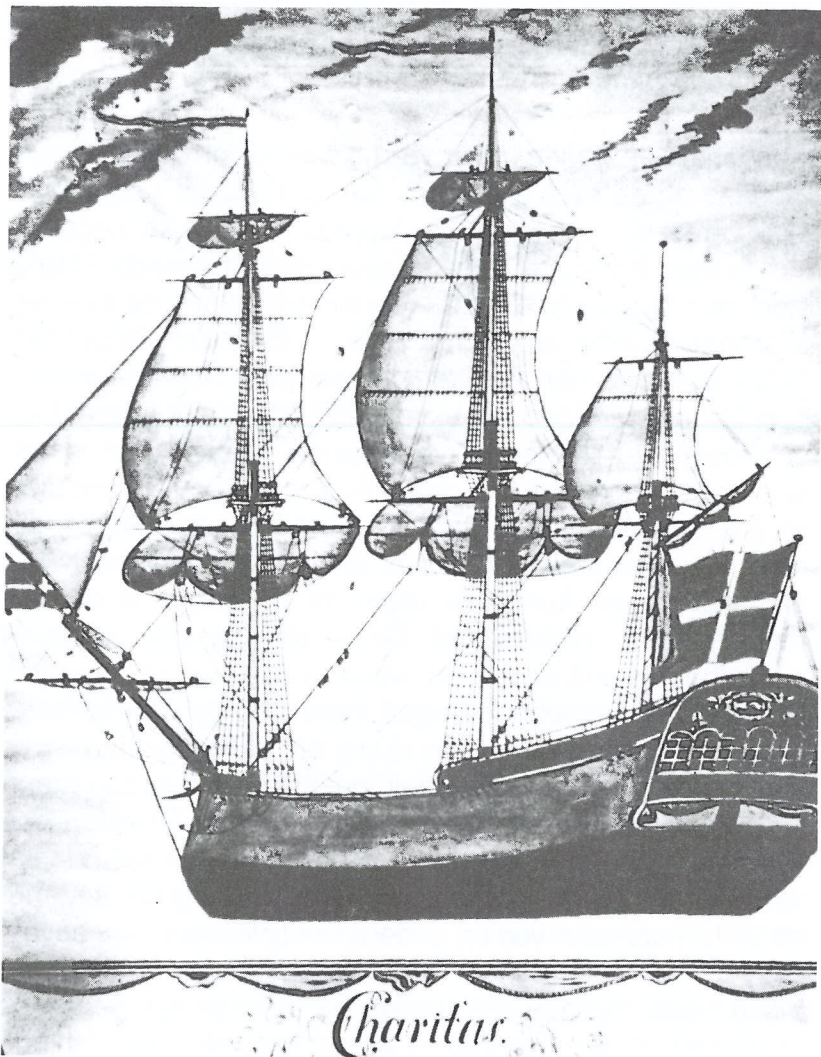

Løvestredet i Skien. Her bodde skipper Henrich Ibsen. Etter tegning av Waldemar Block Suhr fra slutten av 1700-tallet.

Forliset

Den mørke november natten i 1797 var fregattskipet Charit-

tas underveis fra England bestemt for hjemstedet Skien. I farvannet utenfor Hesnes kjempet skipper Henrich Ibsen og hans mannskap sin harde kamp i sterk storm fra sydvest. Henrich Ibsen var bare 24 år gammel da han ble skipper på Charitas som gikk i England-fart. Det var i mars 1797 han

Akvarell av fregattskipet Charitas.

(Foto: Leif Svalesen)

la ut på sin første tur det året. Turen tok 70 dager. Den neste turen gikk raskere. Etter bare 52 dager var Ibsen og Charitas tilbake i Skien. Vi skal kanskje ta med litt om selve betegnelsen fregattskip. Vanligvis tenker vi på krigsskip når vi hører ordet fregatt, og det er med god grunn. En fregatt var opprinnelig en fullrigget, tremastet «man-of-war» med ett kanondekk. Ordet fregattskip brukes om en tremastet fullrigger i koffardifart.

Henrich Ibsen hadde i to år vært gift med Johanne Cathrine Plesner, og de hadde en gutt som het Jacob. I september 1797 ventet de barn igjen, og skipperen drøydde så lenge han kunne med å stikke til sjøs. Skipets mønstringsseddel ble utstedt den 11. august. Den 22. september kunne de ikke vente lenger og lettet anker med kurs for England. Skipet førte trelast for Nic. B. Aall. Få dager senere fødte Cathrine en sønn som fikk navnet Knud. På hjemturen fra England trosset Henrich Ibsen en forrykende novemberstorm med sterk strømsetting mot land. Det sier seg selv at det var nærmest umulig å vite nøyaktig hvor de var, skipet ble kastet hit og dit i sterk storm og vanskelig strøm. Selv om de ikke helt kunne vite hvor de var, kunne de utvilsomt konstatere at de nærmet seg land i nattemørket. Da de ble klar over brenningene rett forut, må de ha latt ankrene gå, men til liten nytte. Charitas fikk et skjebnesvangert møte med den harde Fjæregranitten, mastene brakk og skipet ble på kort tid forvandlet til et hjelpeløst vrak. Vi kan nok forestille oss hvordan mannskapet på 16 mann kjempet ved pumpene for å holde skipet flytende, men det var til ingen nytte. En del av dekkslasten var revet løs og fløt opp da skipet forsvant og ble liggende på 20 favners vann ved en undersjøisk fjellskrent i Teinedypet.

Tidlig neste morgen fikk losene på Hønes øye på en del vrakrester og var klar over at noe dramatisk hadde skjedd. I Vigen der Reinert Terjesen bodde, var det drevet inn vrak-

gods, og skipstømmermann Mads Andersen fant en del av skansedekket og flere skipsplanker samt «andet sønderbrudt skibs vrage» som det står i ekstrarettsprotokollen. En gruppe på seks mann dro så raskt de kunne ut for å se etter overlevende eller på annen måte få mer opplysning om hva som hadde skjedd. Da de kom til Teinedypet, så de at mye tauverk og vrakgods fløt omkring. De loddet dybden og var i stand til å lokalisere vraket på 20 favners dyp. I en skipskiste fant de papirer som kunne fortelle om hvilket skip som var gått ned.

Lensmann Lassenius Sandholt ble varslet og kom til Hesnes ut på dagen den 22. november for å oppta forklaring. Helt til innunder jul var losene fra Hesnes ute og dregget etter vrakrester. De fikk opp et lik som var kledd i matrosutstyr. Det er i Fjære kirkebok ikke innført begravelse av noen ukjent sjømann fra denne tiden, og sannsynligvis ble han begravet på den lille kirkegården ved Kapellvika på Vestre Hesnesøy.

Fregattskipet Charitas

Charitas ble bygd i Langesund i 1749. Det er ikke funnet noe målebrev eller bilbrev, men byggeåret er kjent fra en tollbok for Langesund fra 1788. Allerede i 1755 ble skipet bygd om, og da ble det utstedt målebrev som gir verdifulle opplysninger. Charitas var en tremastet fullrigger - et fregattskip - som ble målt til 179 trelester som svarer til 115 kommerselester. Lengden ble målt til 104 fot og 1 tomme, bredden midtskips var 28 fot, 3½ tomme. Ballastkisten var 64 fot og 6 tommer lang, 24 fot bred og 8 tommer høy. Dette svarer til 11 trelester og skipet kunne dermed fortolles på 168 trelester.

Det var Jørgen og Zacharias Simonsønner som eide Charitas da skipet ble målt i Porsgrunn. Skipper var Mathias Nielsen fra Porsgrunn. Han ble i 1759 grepet for smugling av to

dusin tallerkener, to dusin spillkummer og en rekke ullvarer samt en pose hvetemel. For dette måtte han betale tollavgifter og ble dessuten pålagt å føre stentøyet tilbake til London. I 1780 var Charitas på hjemreise fra Ostende. Skipperen Georg Stockmann falt overbord, og mannskapet måtte føre skuta hjem. Enken etter Georg Stockmann eide den kjente Stockmanngården i Skien der Henrik Ibsen ble født i 1828. Den neste skipper het Christian Monrad som fortsatte å seile for samme rederi inntil det gikk fallitt i 1786. Charitas ble etter en tid kjøpt av godseier Didrik von Cappelen og i 1789 ble den 24 år gamle Henrich Ibsen ansatt som skipper.

I 1797 ble Charitas solgt til Jacob Aall av Borgestad m.fl. Henrich Ibsen fortsatte som skipsfører, muligens var han også partsreder. Den 30. august 1797 underskrev Jacob Aall og Henrich Ibsen en erklæring om at skipet ikke skulle «indtage noget der som contrabande imellom de krigførende magter er anseet.» Skipperen ordnet med skipets sertifikat og dermed var skipet klarert for å gå til England med trelast. Skipper og mannskap tok så farvel med familiene. Det ble siste avskjed for dem alle.

Frakt til og fra England

I 1680 ble London herjet av en uhyggelig bybrann og behovet for trelast var i atskillig tid fremover nærmest ubegrenset. Charitas ble satt inn i trelastfarten og førte med seg stykk-gods på hjemturen. Tollprotokollene viser at det har vært vanskelig å skaffe returlast, og skipet gikk ofte hjem med bare ballast i rommet. Når det lyktes å skaffe returfrakt, dreide det seg ofte om ganske små partier. Vi skal ta med et par eksempler fra Langesund tollbok:

Ankomst Langesund tollkammer 9 Mai 1796.
6 krukker derudi 3¼ p. syltede Valnødder.

4¼ p. mahlet sennup.
2 Hatte.
2de Borde.
1 The og Kaffe Maskine av pollert Kobber.
1 Lidet Foustage med Vineddik holdt 8 Potter.
1 Stueuhr af messing.
1 Pakke Pennefiære vektig ¼ p.
11 kurve derudi 126 Potter Øll, paa 168 Boutel.
3 lp. haart Hveedebrød.
4 Matter med Blaa gl. Høe.
1 sæk Hveedemeel.
1 foustage med 3 lp. 8 p. Hveedemeel.
8 Bundter Saalelæder vektig 87 p.
2 Kasser med Tobakspiber.
Varenes verdi ble taksert til 80 riksdaler og 12 skilling.

Ved den siste ankomst 24. juli 1797 noteres i Langesund toll-bok følgende varer:

For Kiøbmand Christopher Blom i Skeen.
8 Pakker i papir Mk C.B.
2 Smaa Foustager.
2 Kurver med haardt Hveedebrød.

For Søren Paus i Skeen.
3 smaa Kasser med Honningkager.

For Christian Monrad i Porsgrunn.
1 liden Kurv Kager.

For Jacob Aall av Borgestad.
1 lyse Plade af pollert Messing.

Skipper Henrich Ibsen hadde med seg.
13 Kurver med 54 Potter Øll på 72 st Boutellier.
1 liden Pose med Humle.

4 smaa med Blaargthøe.
1 liden kurv med hvidt Steentøy.
Varenes verdie: 44 rigsdaler og 82 skilling.

Henrich Ibsens siste leveår

Fregattskipet Charitas lå lenge i vinteropplag i 1776/77. 1. mars 1797 førte Henrich Ibsen skipet på årets første tur til England. Hans kone var da gravid og sønnen Knud ble født den 3. oktober samme år. Vi må her nøye oss med en kort oversikt over de siste par år av Henrich Ibsens liv.

24. november 1795: Henrich Ibsen inngår ekteskap med Johanne Cathrine Plesner.
9. februar 1796: Avreise til England med trelast.
12. april 1796: Charitas tilbake etter en tur som tok 62 dager.
22. april 1796: Avreise til Irland med trelast.
22. juni 1796: Charitas tilbake fra Irland etter 56 dager.
2. august 1796: Avreise til England med trelast.
6. september 1796: Barsedåp. Den førstefødte fikk navnet Jacob.
21. oktober 1796: Charitas ankom fra England etter en tur som tok 82 dager. Skipet ble lagt i vinteropplag.
1. mars 1797: Avreise til England med trelast.
9. juni 1797: Ankomst til Skien etter en tur som tok 70 dager.
Skipet gikk deretter til et kort sommeropplag.
22. september 1797: Avreise til England med trelast.
3. oktober 1797: Knud Ibsen ble født i Skien. Døpt 13. oktober samme år.
22. november 1797: Charitas forliser ved Hesnes.

Skipsfører Henrich Ibsen

Henrich Ibsen ble født i Bergen den 1. mars 1765. Han var oppkalt etter sin far som døde en måneds tid før sønnen ble født. Ekteskapet med Wenche Dishington ble tragisk kort, det var inngått 9 måneder før sønnen ble født. I annet ekteskap giftet Wenche seg med presten Jacob von der Lippe og Henrich var bare 6 år gammel da moren og stefaren flyttet til Solum ved Skien. Prestegården lå et stykke inne i landet, men Henrich valgte likevel å følge familietradisjonen og satse på en fremtid til sjøs. I Henrik Jægers Ibsen-biografi er dikterens farfar skildret som en oppvakt ung mann med lyst humør, alltid rede til «spøg og løjer». Vi vet ikke så mye om Henrichs første tid til sjøs, men det er i alle fall sikkert at han åtte år etter at han mønstret på for første gang, hadde skaffet seg tilstrekkelig kompetanse til å få borgerbrev som skipper og kjøpmann. Samme år fikk han fregattskipet Charitas som sitt «førende skib».

Vanligvis seilte Henrich Ibsen tre turer hvert år. Det betyr at han fikk atskillig tid i land og han etablerte seg raskt som kjøpmann. I 1795 kjøpte han en eiendom i Løvestredet i Skien. Eiendommen var taksert til 2600 rdl. Alt så ut til å ligge vel tilrette for en tilværelse i velstand og trygghet da Charitas forliste og Henrich Ibsen omkom sammen med hele sitt mannskap. Om vi et øyeblikk vender blikket mot dikteren Henrik Ibsen, er det umulig å overse de sterke inntrykk han må ha fått av at familien var underlagt en ond skjebne. Det går fram selv av en sterkt forenklet oversikt:

Henrich Ibsen, skipper. Døpt 5/5 1726 - begravd 7/2 1765.

Henrich Ibsen, skipper og kjøpmann, født 1/3 1765 - død 22/11 1797.

Knud Ibsen, kjøpmann, født 30/10 1797 - død 25/10 1877.

Henrik Ibsen, født 20/3 1828 - død 23/5 1906.

Dikterens farfar ble født en måned etter at hans far var død. Knud Ibsen var bare vel tre uker gammel da hans far døde. Den unge Henrik fikk beholde sin far, men opplevde at velstandshjemmet måtte byttes med den fallerte kjøpmanns fattige kår.

Vrakjakten etter fregattskipet Charitas

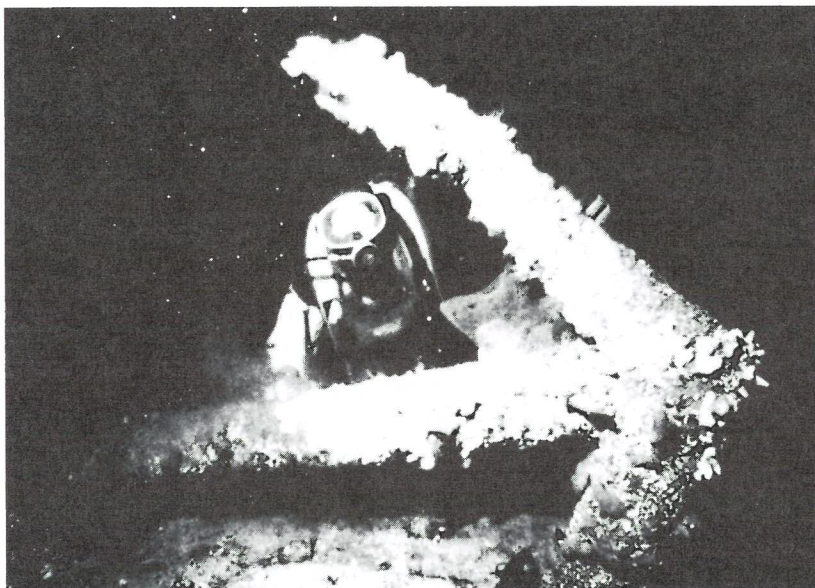
*«Den slår sig i splinter, - jeg ved besked -
men indenfor ligger den trygge led;
mitt køl-spor skal vise jer veil!»*

Charitas er nevnt flere steder i litteraturen. I 1898 kunne man lese om den i skolebestyrer Landgrauffs bok «Lidt fra gamle dage i Nedenæs». Men det var kysthistorikeren Hartvig Dannevig som i boka «Skipsforlis på sørlandskysten» påviste at Charitas med skipper Henrich Ibsen hadde forlist ved Hesnøyene. Boka ble gitt ut i 1969 og førte til betydelig interesse for å lokalisere vraket. Det var flere leteekspedisjoner fra Norge og også fra England. Vraket ble ettersøkt i 20 år uten hell. I 1989 bestemte Leif Svalesen og undertegnede seg for å samarbeide om et leteprosjekt. Vi hadde tidligere samarbeidet om en del spennende prosjekter og nå ville vi forsøke å finne Charitas. Alle opplysninger fra Statsarkivet i Kristiansand ble innhentet, men om selve vraket innskrenket opplysningene seg til det helt enkle at skipet var gått ned ved Teinedypet. Dermed visste vi at det kom til å bli en vanskelig jobb. Det ville dreie seg om dykk ned til 50 meters dyp. Fisker Odd Pettersen var med oss ut og viste oss mer nøyaktig hvilket område det er som kalles Teinedypet. Han forklarte også navnet for oss. Det er bra hummerplasser i nærheten, men bunnen skråner til dels ganske sterkt og i storm og uvær hender det at atskillige teiner glir ned i skrånningen og blir liggende ved «fjellfoten». Odd Pettersen fortalte oss også om vind- og strømforhold i området. Dette er svært

viktig fordi samtidige dokumenter ikke gir tilstrekkelige opplysninger om forholdene da Charitas gikk ned. Vi gjorde en rekke observasjoner som vi tegnet inn på vårt eget kart. Ut over det måtte vi holde oss til det som fantes i losenes observasjoner. Vi ble kjent med at en akvarell av fregattskipet Charitas fantes på Venstøp i Skien. Vi reiste bort dit og tok en masse bilder. Ved Statsarkivet i Kristiansand fant vi i Executionsprotokoll fra 1789 - 1800 en rekke opplysninger om hva som ble berget etter forliset. Dette var virkelig «et kjølspor» som kanskje kunne vise vei. Vi plasserte så de forskjellige vrakdelene inn på tegningen og fant ut at skipet virkelig hadde fått gjennomgå før det sank. Det aktuelle område for forliset begynte etter hvert å avtegne seg. Siden skipet hadde fått store skader høyt oppe på skroget, måtte det ha støtt på en ganske høy og bratt fjellknaus. Et skjær kunne ikke gi skader som var så omfattende og plassert så høyt. Det ble etter hvert en god del kart med mulige lokaliseringer for grunnstøtingen. De aktuelle områdene ble merket av på et særskilt kart og dermed kunne dykkingen begynne etter at forarbeidet var gjort. Men Teinedypet er stort, dypt og mørkt og det skulle bli en stor utfordring å gjennomføre den krevende dykkingen. Én ting følte vi oss sikre på: ett eller annet sted i Teinedypet måtte det ligge rester av Charitas! Spørsmålet var bare om losene i 1797 brukte navnet Teinedypet om samme lokalitet som fiskerne gjør i dag. Det står ikke avmerket på noe kart og vi måtte bare gå ut fra at navnetradisjonen var pålitelig. Det skulle vise seg at den var det.

Kenneth finner vrakrester i Teinedypet

Ved hjelp av Leif Svalesens undervannsscooter kunne jeg gjennomføre Teinedypet etter kompasskurser. Der er dybder ned til godt og vel 50 meter, og da har man ikke all verdens tid på seg før dykket må avsluttes. I påsken 1990 hadde jeg allerede gjennomført mange dykk og under ett av dem

Kenneth Ødegaard ved et av ankrene fra Charitas.

(Foto: Leif Svalesen)

var jeg nede på over 50 meters dyp. Jeg hadde begynt oppstigningen da jeg fikk øye på et anker og like etter på enda ett. De var pilformet og tydelig svært gamle. Begge var sterkt medtatt av rust. Jeg svømte rett opp og fikk tatt krysspeiling. Spenningen var stor, kunne dette være et funn som skrev seg fra Charitas? Losene hadde sagt at vraket eller deler av det lå i Teinedypet, og dybden - 20 favner - stemte godt. Tidlig neste morgen dro jeg ut igjen, lot dreggen gå på krysspeilingen og gikk ned langs tauet. Det var svært dårlig sikt og jeg så ikke bunnen før avstanden var ca. en meter. Da så jeg at jeg var like ved ankeret som jeg først hadde fått øye på. Etter en kort stund fikk jeg så se et tredje anker som lå ganske nær de to andre. De to andre var hovedankrene som lå på hver sin side av bunnseksjonen. Jeg studerte ankrene en stund og mente at de var typiske 1700-talls ankere. Siden de lå så tett, må vi anta at mannskapet ikke

fikk tid til å la ankrene gå før grunnstøtingen var et faktum. Jeg fant en del vrakrester rundt omkring og svømte så tilbake til det ene ankeret som sto litt oppreist. Jeg viftet litt i sanden og fikk øye på noe som sto under ankeret. Da jeg hadde gravd vekk litt mere sand var jeg sikker i min sak: dette var en skipsklokke. Min første tanke etter at jeg var blitt sikker på at det virkelig var en skipsklokke, var om den hadde en inskripsjon. Jeg løftet klokka opp av sanden og kunne lese CHARITAS FRA SCHEEN 1760. Min dykktid var ute, og jeg la skipsklokka forsiktig ned i et hull og dekket over den med sand og tang. Så steg jeg opp og kunne fortelle hva jeg hadde funnet til min far som var med der ute. Vel hjemme ringte jeg til Leif Svalesen og fortalte at jeg hadde funnet vraket og en nydelig skipsklokke.

Videre arbeid. Presentasjon av funnet

Etter at selve vraket var funnet, gjensto en masse arbeid. Leif som er en dyktig undervannsfotograf, var med ut og tok bilder av vraket. Vi målte vraket i alle tenkelige vinkler og alt ble nøye avmerket på et kart slik at vi senere kunne finne ut mer om hvordan vraket ligger på bunnen. Ankrene ble målt, og vi målte også en del andre gjenstander som ligger spredt rundt omkring på funnstedet. Konservator Johan Kloster ved Norsk Sjøfartsmuseum ble varslet, og jeg sendte melding til museet slik regelverket krever. Det ble satt i stand et stort apparat for å finne flere bakgrunnsopplysninger. Vi hadde kontakter som hjalp oss både i Norge, Danmark og England og vi fikk på denne måten mange nye opplysninger. Det ble mye reising og brevskrivning samtidig som vi måtte fortsette å dykke på funnstedet. Dette funnet måtte jo holdes hemmelig inntil vi var kommet så langt at alt kunne offentliggjøres. Etter en tid ga Norsk Sjøfartsmuseum klar-signal til at skipsklokka kunne heves. Min far og jeg fikk den velberget opp og da var tiden inne til å holde pressekonferanse og presentere funnet for offentligheten. Det var et stort

Kenneth Ødegaard ved skipsklokka.

(Foto: Leif Svalesen)

øyeblikk da vi kunne legge fram resultatene av vårt arbeid for en samlet presse i Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum. Vrakfunnet vakte stor oppmerksomhet både i utlandet og hjemme i Norge.

Skipsklokka er et engelsk arbeid

Da skipsklokka brøt vannflaten, hadde den ligget nesten 200 år på over 20 favner vann. Det viste seg at den var i usedvanlig bra stand. Vi hadde regnet med at saltvann, sand og stein ville ha tæret hardt på den, men den var glidd ned i saula og ble beskyttet på den måten. Det var et sterkt øyeblikk da jeg løftet opp klokka og kunne lese: CHARITAS FRA SCHEEN 1760 THO'S JANAWAY OF LONDON FECIT. Med denne inskripsjonen ble mange problemer løst. Det ble tatt en mengde fotografier av klokka og det viste seg at den hadde flere spennende dekorasjoner. Mellom ordene og årstallet var det myntliknende preginger, i alt fire. Nærmere gransking avslørte at to avtrykk kunne identifiseres som avers og revers av en engelsk Guinea preget under dronning Anne (1702 - 14), med dronningens portrett. Det dreier seg om en gullmynt som sannsynligvis er preget i 1705. De to andre myntavtrykkene viste seg å være portugisiske, preget i 1708 under Johan V (1706 - 50). Aversen viser et kronet våpenskjold og reversen et latinsk kors.

Methuentraktaten mellom England og Portugal ble undertegnet i 1703 og førte til nær kontakt mellom de to landene. Det er likevel et mysterium hvorfor Thomas Janaway valgte en portugisisk mynt som dekorasjon på en norsk skipsklokke som ble støpt i England. Thomas Janaway drev sitt klokkestøperi i Chelsea ved London. Han var en håndverker av klasse og bare i distriktet Surrey finnes fremdeles 28 klokker av hans produksjon. Hans klokker finnes også i Chelsea Old Church, i Kensington, Edgeware og Horsey. I den gamle kirken St. Mary's Becingley har nobelprisvinneren Desmond Tutu vært prest. Der finnes to store tenorklokker som er støpt

i Janaways klokkestøperi. De veier noe over 800 kilo og jeg er glad det ikke var en av disse jeg skulle hente opp fra Teinedypet. Skipsklokka fra Charitas var mer overkommelig. Den veier 61 kilo og er 48 cm høy med en største diameter på 45 cm. Skipsklokka fra Charitas er et prakteksemplar med vakre detaljer.

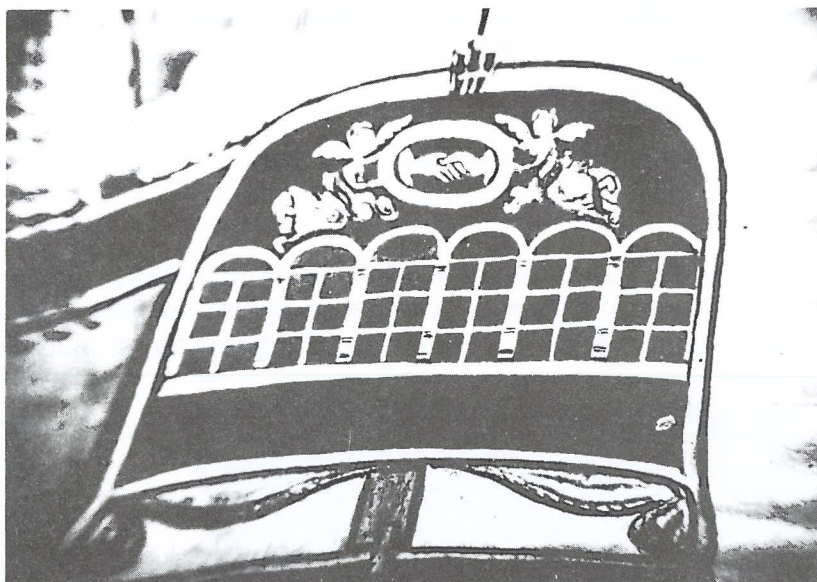
Akvarellen på Venstøp

Under arbeidet med å kartlegge alle forhold omkring Charitas ble vi klar over at det muligens ville lønne seg å dra til Venstøp for å undersøke et skutemaleri. I havestuen fant vi en akvarell som forestiller nettopp fregattskipet Charitas. Dette er en sjeldenhet fordi det er ganske sparsomt med denne typen skutemaleri fra 1700-tallet. Sjømannen som har tegnet Charitas har sikkert hatt hyre på skipet. Under tegningen har han nemlig skrevet: «Redset av den der haver sitt brød paa wandet N 63». Vi går ut fra at bokstaven N står for navnet og at 63 viser til årstallet. Tegneren har skrevet Charitas med samme ortografi som klokkestøperen har brukt. I alle dokumenter og protokoller er navnet skrevet Caritas som er korrekt latin.

Akterspeilets barokke dekor

Tegneren som har laget det sjeldne skipsportrettet har fått fram et tydelig bilde av akterspeilet som ofte var svært forseggjort på 1700-tallets skuter. Vi ser to blåkleddede engler som holder en krans. Inne i kransen er to hender som griper om hverandre. Englene med kransen var et av barokkens motiver som ble tatt opp i folkekunsten og var flittig brukt til opp mot år 1800. Hendene som holder i hverandre er et trofasthetssymbol og englene er symbol for beskyttelse. Ordet englevakt brukes fremdeles i mange sammenhenger, likedan skytsengel. At dette symbolet ble brukt i forbindelse med skip, er lett å forstå for enhver som bare har en anelse om hvilke farefulle krefter som slippes løs med en skikkelig høststorm.

Den symbolikken som billedskjæreren har brukt, lar seg enkelt kombinere med skipets navn. Ordet Caritas har flere betydninger, men i kirkelig latin ble det brukt for å betegne den himmelske, barmhjertige kjærlighet. For så vidt kan dekorasjonen også enkelt knyttes til skipsnavnet når det staves med ch, altså Charitas. Da kan det forstås som en forvanskning av det greske charis som betyr nåde, barmhjertighet.

Detalj av akvarellen på Venstøp.

(Foto: Leif Svalesen)

Epilog

Det er ingen tvil om at dramatikeren Henrik Ibsen har fått sterke impulser ved å oppsøke Hesnesøyene og se stedet der bestefaren forliste. Vi vet at los Reinert Terjesen var med på å berge vrakgods. Vi vet også at Reinert og hans kone Maren Andersdatter hadde en sønn som het Terje. Han ble døpt i Fjære kirke 16. august 1778. Det var kysthistorikeren Hartvig Dannevig som først dokumenterte denne forbindelsen mellom Charitas og Terje Reinertsen Viken. Henrik

Ibsen selv uttalte at det var mange loser som var en slags modell for den skikkelsen han diktet. Navnet Terje Viken kan han sikkert ha sett på kirkegården i Fjære, men det er overveiende sannsynlig at han kjente det fra sine besøk på Hesnes. Stormen, forliset og sammenbruddet er motiver som går igjen i Ibsens diktning. Det kan ikke være tvil om at den skjebne som fregattskipet Charitas møtte utenfor Hesnes i 1797 kom til å spille en viktig rolle for Henrik Ibsen, og har satt sterke spor i hans diktning.

Arbeidet med Charitas har vært et samarbeidsprosjekt, først og fremst mellom Kenneth Ødegaard og Leif Svalesen. Det gjelder undersøkelser, dykking, fotografering og formidling.

*Kenneth Ødegaard og Herbert Waarum ved Waarums modell av Charitas.
(Foto: Jarle Bjørklund)*

Det å bringe historien om Charitas fram fra glemselen har krevd god hjelp fra venner og kjente og fra arkiver og museer. Skipsklokka fra Charitas befinner seg nå i Terje Vigenrommet på Ibsenmuseet. Herbert Waarum har laget en flott modell av fregattskipet. Den er montert rett over skipsklokka. Museet har også fått tak i to glass som Henrich Ibsen og Johanne Cathrine Plesner fikk i bryllupsgave av reder og godseier Didrik von Cappelen. Det er støpt tre kopier av skipsklokka. De er plassert henholdsvis på Hesnesøy, i Skien og på Norsk Sjøfartsmuseum. Vi takker spesielt Norsk Sjøfartsmuseum for et nært og godt samarbeid, og siden vi innser at det alltid vil finnes muligheter for mer viten om en sak, ser vi gjerne at lesere som kan ha opplysninger som angår Charitas henvender seg til Kenneth Ødegaard, Gullknapp 4820 Froland. Tlf. privat 37 033 85 49, i arbeidstiden 37 04 46 53.

KILDER

Arkivmateriale:

Nedenæs ekstraretsprotokoll nr. 3 fol 367.
Executions protocol 1789-1800 for fogden i Nedenes.
Generalkammeret, Tollregnskaper, Arendal 1797.
Magistratprotokollen for Skien by nr. 3 og 4.
Promemoria av 27. aug. 1796, a og b.
Promemoria av 31. aug. 1796, a og b.
Panteregisteret for Skien, 12. aug. 1797, skjøte.
Didrik von Cappelens testamente.
Målebrev for Charitas 4. november 1755.
Skipsmålingsprotokollen for Langesund Tollkammer.
Kirkeboken for Skien 1797.
Mønstringseddel for 11. august 1797. Oppbevart på Venstøp.
Langesund inngaaende toldbog 1790-1797.
Langesund utgaaende toldbog 1790-1797.

Charitas, akvarell av ukjent sjømann 1763. Bildet henger på Venstøp.

Litteratur:

Joh. K. Bergwitz: Henrik Ibsen i sin avstamning. Kra. og Kbh. 1916.

J. A. Wikander: Gamle havner ved Grimstad. Selskapet for Grimstad Bys Vel 1985.

Henrik Jæger: Henrik Ibsen 1828-1888.

J. C. L. Stallschmidt: Surrey Bells and London Bell-Founders. St. Paul's Ecclesiological Society Transactions, Vol 6, 1906-10. The Church of the St. Mary the Virgin, Surrey. Brosjyre.

Einar Østvedt: Henrik Ibsen, Studier og streftog. Skien 1978.

Hartvig Dannevig: Skipsforlis på Sørlandskysten. Oslo 1969.

Henrik Ibsen:

★ Terje Vigen Digte 1861.

★ I Havsnød Digt 1861.

★ Brand. 1866.

★ Peer Gynt. 1867.

★ Samfundets Støtter. 1877.

★ Et dukkehjem. 1879.

★ Rosmerholm. 1886.

★ Fruen fra Havet. 1888.

★ Lille Eyolf. 1894.

E. A. Schneider: Fra det gamle Skien. Skien 1924.

J. F. K. Landgraff: Grimstadslekter. Grimstad 1901.

Harald Noreng: Henrik Ibsens Terje Vigen med bakgrunn i dikt og virkelighet. Grimstad 1990.

Bistand med arkivmateriale, tolkninger og analyser:

Statsarkivet i Kristiansand v/Kjell Bråstad.

Dr. med. Per Holck, Anatomisk Institutt Oslo.

Aust-Agder Arkivet v/Gunnar Molden, Arendal.

Museumsinspektør Hanne Poulsen, Helsingør.

Arkivar Erik Gøbel, Rigsarkiver, København.

Town Master Erik Falck Therkelsen, England.
Fylkesmuseet for Skien og Grenland v/Tor Ketil Gardåsen.
Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum, v/Jarle Bjørklund.
Riksarkiver, Oslo v/Brita Rikheim.
Advokat Hans Cappelen, Oslo.
Olav Stuestøl. Grimstad.
Professor Bjørn Hemmer: Henrik Ibsen og Charitas.
Professor Harald Noreng.

GRIMSTAD BIBLIOTEK 100 ÅR

Av Odd Fr. Johnsen

*«Intet virker mer velgjørende
og forædlende, end at skaffe
folket anlædning til god læsning.»
Jens Pharo Crawford*

Fra privat leseselskap til offentlig bibliotek

4. februar 1995 er det nøyaktig 100 år siden Grimstad bibliotek hadde sin første utlånsdag. Under navnet Grimstad kommunale Bibliothek startet man i 1895 opp med gratis utlån av bøker hver mandag, onsdag og lørdag «utenfor Skoleferienne». Åpningstiden var ikke imponerende, kun 3 kvarter hver utlånsdag.

Det hadde vært bibliotek i Grimstad tidligere også, faktisk flere stykker, men det var private leiebiblioteker der det kostet penger å benytte boksamlingen.

Det mest kjente leiebiblioteket var Grimstad Læseselskab, stiftet allerede i 1835. Leseselskapet hadde sin blomstringstid omkring 1850, med en boksamling på ca. 600 bind. Mange av datidens forfattere var representert, særlig engelske og franske. Det er dette leseselskapet man har spekulert på om Henrik Ibsen benyttet i sin Grimstادتid. Riktignok ikke direkte, for den arme apotekertilærling hadde ikke økonomi til å avse de to spesidaler som medlemskapet årlig kostet. Ibsens «prinsipal», apoteker Lars Nielsen, hadde imidlertid en far som var medlem. Så hvis Ibsen skulle nyte godt av leseselskapets tilbud, måtte det selvfølgelig skje ved at han fikk lov til å lese de bøker som far til sjefen hans hadde leid. Vi skal ikke her spekulere i tenåringen Henrik Ibsens litterære interesser på et så spinkelt grunnlag. Vi vet ikke engang sikkert

om gamle Nielsen viderelånte bibliotekbøkene sine til den unge apotekerlærling.

Grimstad Læseselskab besto til 1884, og etter nedleggelsen ble bøkene overlatt til Dahlske skole, på betingelse av at skolens bibliotek skulle være tilgjengelig for byens borgere et par timer i uka, mot en kontingent. Ordningen ble imidlertid ingen suksess, publikumsoppslutningen var så liten at biblioteket snart ble stengt. Den labre interessen skyldtes sannsynligvis medlemsavgiften, pluss at boksamlingens innhold hadde liten appell. Grimstad Læseselskab hadde nemlig levd en kummerlig tilværelse i sine siste år, med minimal fornyelse av bokstammen.

Dahlske Skoles

eller Grimstad kommunale Bibliotek vil være aabent hver Mandag, Onsdag og Lørdag udenfor Skoleferienne, i den første Tid Kl. 1,15—2, første Gang Mandag 4de Februar, senere Kl. 1—1,45; iøvrigt vil Tiden stadig findes angiven Byens Avisers Erindringsliste. Der kræves ingen Kontingent, ligesom ogsaa Kataloger faaes gratis; men enhver vil, inden han erholder Bøger udlaante, have at indgaa en Forpligtelse, hvortil Blanketter udleveres fra Bibliotheket.

Annonse i lokalavisene før åpningen den 4. februar 1895.

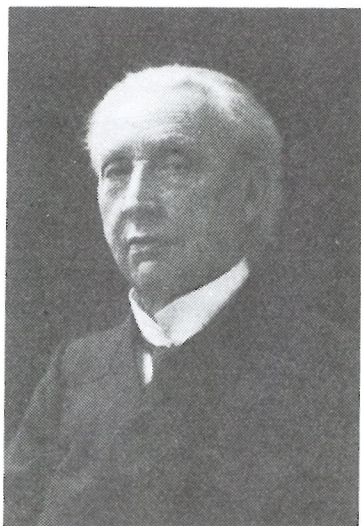
Samboer med Dahlske skole

Etter stengingen sto hele saken i stampe fram til 1894, da tanken var modnet om et kommunalt bibliotek med gratis utlån. Det ble besluttet at Dahlske skoles bibliotek skulle fungere som byens folkebibliotek. Dette samboerforholdet var helt fram til 1951. Da først fikk Grimstad bibliotek egne lokaler, i den nye brannstasjonen.

Det biblioteket som åpnet sine dører i 1895, kunne altså knytte trådene tilbake til Grimstad Læseselskab, men representerte også noe helt nytt, som sto nedfelt i vedtektene, paragraf 1: «Udlaanet sker gratis».

At det offentlige skulle finansiere folkebibliotekene og tilby gratis utlån av bøker, var en idé som stadig vokste seg sterkere her til lands i siste halvpart av det forrige århundret. Tidligere hadde private leiebibliotek rådd grunnen. Etter at Stortinget i 1876 innførte bidrag til folkebibliotekene som en fast post på statsbudsjettet, gikk mange leseselskap etter hvert inn, og boksamlingene ble overlatt til kommunene. Grimstad fulgte dermed et mønster som var ganske vanlig på den tiden. Den bærende filosofi bak denne utviklingen er selvsagt folkeopplysningstanken: at alle har en grunnleggende rett til gratis å tilegne seg kunnskap og informasjon.

Selv om biblioteket var en kommunal institusjon, tok det flere år før det belastet Grimstads kommunale budsjetter. Før oppstarten ble det søkt om midler fra Grimstad Samlag for Brændsvinshandel, og derfra ble bevilget kr. 500,-. Fra 1895 fikk biblioteket kr. 200,- i statsstøtte, på betingelse av at det ble bevilget et tilsvarende beløp lokalt. Det stedlige tilskudd ble i flere år dekket opp av brennevinssamlaget og siden av Grimstads Sparebank. Enkelte vil kanskje stusse litt (eller more seg) over at det var penger fra brennevinssamlaget som dro biblioteket i gang. Slike brennevinssamlag var imidlertid svært vanlige for 100 år siden, og var som man kan tenke seg, solide overskuddsforetak. Overskuddet ble med rund hånd delt ut til gode formål. I årene 1874 til 1914 var det to brennevinssamlag i Grimstad. Disse delte ut totalt mer enn 250.000 kr. til «almennyttige formaal». Foruten biblioteket ble det gitt bidrag til bl.a. byens skoler, veianlegg, Grimstad bad, den private fattigpleie, - og til forskjellige avholdsforeninger.

*Jens Pharo Crawford (1836-1911),
en av drivkreftene ved opprettel-
sen av Grimstad kommunale
Bibliotek.*

Jens Pharo Crawford, en varm talsmann for biblioteket

På nyåret 1895 var alt klappet og klart, og tiden var inne for å bekjentgjøre tiltaket. I byens aviser ble det rykket inn en pressemelding, undertegnet Cr. (Jens Pharo Crawford), der det het at når man «herefter kan erholde Bøger udlaant uden Betaling, vil et stort Savn inden vor By være afhjulpet». Crawford var ikke snau i vurderingen av bibliotekets betydning: «Intet virker mere velgjørende og forædlende, end at skaffe Folket Anlædning til god Læsning». Han innrømte imidlertid at samlingen nok hadde visse huller, den hadde jo ligget nede i flere år. Men dette ville rette seg etter hvert, mente han. Den samme Jens Ph. Crawford er det forøvrig bryet verd å stanse litt opp ved. Han var utvilsomt en av ildsjelene ved opprettelsen av biblioteket. Crawford var svært opptatt av litteratur, og oversatte selv flere bøker. I en årrekke var han bokanmelder i Grimstad Adresstidende, der han også var redaktør en periode. Han ble medlem av det første bibliotekstyret, og de eldste protokollene kan fortelle at han flere ganger forsynte biblioteket med bokgaver. Den første bibliotekar ble

sanglærer ved Dahlske skole, Odd Pedersen, men da han sluttet i 1902, overtok Jens Ph. Crawford også den jobben, som han beholdt til sin død i 1911.

Crawford var gjennom mange år en virkelig krumtapp i Grimstads kulturliv. Han var den utrettelige tilrettelegger av alle slags festarrangementer og tilstelninger. Alt fra teaterforestillinger til basarer loset han sikkert i havn. Crawford's store interesse for litteratur, koblet med et ekte sosialt engasjement, gjorde ham til en varm talsmann for biblioteket. Et gratis litteraturlån til byens befolkning, uavhengig av den enkeltes sosiale posisjon og økonomi, det var etter hans hjerte. «For de Hjem, hvor Trangen til god underholdende Læsning er tilstede, er et offentligt Bibliothek en Velgjerning», skrev han.

Dahlske skole hvor biblioteket holdt til fra 1859 til 1951.

Dessverre vet vi ikke så mye om virksomheten de første årene. Protokoller og statistikk er mangelfulle. Bokstammen var i 1895 ca. 3400 bind, og hadde i 1908 (som er det første år med fullstendig statistikk) økt til ca. 8000. Utlånet var da ca.

7000 bind, og bibliotekarlønnen 200 kr. pr. år. I 1908 kunne førerbibliotekar Crawford slå i bordet med en virkelig nyvinning, de såkalte «aapne hylder». Dette innebar at lånerne heretter fritt kunne vandre langs hyllene og forsyne seg. Tidligere måtte man gjøre sine valg på grunnlag av håndskrevne bokkataloger, for så å få bibliotekaren til å hente bøkene. Crawford redegjorde for nyordningen i lokalavisene, og slo med stolthet fast at kun 13 bibliotek her til lands hadde foretatt en slik modernisering.

Til tross for dette kan ikke biblioteket vise til ytterligere fremgang de nærmeste årene. Tvert om, etter 1910 sank utlånet stadig. Grunnen var i første rekke små bevilgninger og mangelfulle lokaliteter. (Dette er problemer som 100-årsjubilanten stadig strir med). Pengene rakk ikke til den nødvendige fornyelse av bokmassen, så utvalget ble etter hvert noe alderdommelig. Hva lokalene angår, var forholdet at Dahlske skole stadig fikk flere elever, og trengte mere plass. I 1920 var situasjonen så vanskelig at hele biblioteket ble stengt og bøkene pakket vekk, fordi skolen trengte lokalet til klasserom. Dermed var byen uten folkebibliotek et helt år.

Parti fra Storgata i 1914.

Hans Terland, med 30 års innsats i bibliotekstyret

I 1915 sluttet J. Landgraff som styrer på Dahlske skole, og med det også som formann i bibliotekstyret. Han ble etterfulgt av Hans Terland. Bibliotekets statutter sa at Dahlske skoles styrer automatisk var med i bibliotekstyret. Terland var skolestyrer i over 30 år, og følgelig med i bibliotekstyret like lenge. Han var en ivrig forkjemper for å få skilt folkebiblioteket ut fra Dahlske skole, noe han mente både bibliotek og skole ville vinne på. Han lyktes imidlertid ikke i sine bestrebelser. En gang var det dog nær ved. Kommunen kjøpte nabo-huset til Dahlske skole, og tanken var å flytte biblioteket dit. Det strandet imidlertid, og Terland måtte skuffet informere bibliotekkonsulenten i departementet at «på grunn av bolig-nød så kommunen sig nødt til å leie ut til private». Som nevnt fikk biblioteket egne lokaler først i 1951, som var fem år etter Terlands død. Bibliotekarere i disse årene var: Edith Landgraff 1911-1914, Olaf Holst 1914-1916, Ada Landgraff 1917-1922, Kristina Torkildsen 1922-1926, Lolly Bie 1926-1951.

Ved å studere årsberetninger og regnskaper for denne perioden, må det innrømmes at den store fremgangen for biblioteket uteble. De tørre tall illustrerer dette: Bibliotekbudsjettene lå i 1930-årene på samme nivå som i 1890-årene, og utlånet i 1939 var ikke høyere enn i 1908. Vi noterer oss ellers at skjønnlitteraturen hadde en meget stor andel av det totale utlån. Flere år var den langt over 80%. Ved ett tilfelle fant departementet dette så graverende at de påpekte forholdet i et skarpt brev til Grimstad bibliotekstyre. Departementets bibliotekkonsulent som tydeligvis var en sann folkeopplysningsmann, fremholdt at et uforholdsmessig stort utlån av skjønnlitteratur «er både stridende mot bibliotekenes formål og en vesentlig årsak til at mange stiller seg tvilende overfor folkebibliotekenes berettigelse. Det må derfor være biblioteket maktpåliggende å gjøre alt for å fremme utlånet av den vektigere, oplysende litteratur».

Barna var ikke særlig tilgodesett i biblioteket på den tiden.

Det som gikk under navnet barneavdeling, var i virkeligheten bare et par hyller, beregnet på Dahlske skoles yngste elever. Et reelt tilbud til barn fantes derfor ikke, de var henvisning til å bruke skolebiblioteket på Grimstad folkeskole.

Vanskelige år før og under 2. verdenskrig

Uttrykket «de harde 30-åra» er i høy grad dekkende for biblioteket i Grimstad. Ikke bare ble både kommune- og statstilskudd redusert, men også andre inntektskilder begynte å tørke ut. Grimstads Sparebank som i mange år hadde vært en trofast bidragsyter, kuttet ned på tilskuddet. Biblioteket var dessuten i mange år knyttet til en privat lesesirkel som ga sine bidrag. Dette tilskuddet minket etter hvert, før det forsvant helt i 1942. Ikke rart at årsberetningene inneholdt mange hjertesukk, fra såvel bibliotekar Lolly Bie som styreformann Terland. En gang skrev Terland til formannskapet at «biblioteket er i en ytterst vanskelig stilling og truet av forfall». Noen år senere var tonen enda dystre. «Biblioteket vil mer og mer komme i håbløst forfall». Bibliotekar Lolly Bie klaget over at svært mange bøker var «ukurante, skitne og fillete». Hun opplyste at de aller eldste bøkene fra leseselskapets tid (de nærmet seg da sine 100 år), fremdeles var å finne i biblioteket. Riktignok la hun til at «de er plassert høit oppe under taket og blir sjelden utlånt».

I 1935 fikk Grimstad kommunale Bibliotek besøk av statens bibliotekinspektør Henrik Hjartøy. Hans rapport levnet ikke biblioteket megen ære: Såvel utlånsmetode som katalogapparat var etter hans mening foreldet. Det samme var bokmassen, særlig faglitteraturen som dessuten var meget mangelfull. Han konkluderte med at bibliotekaren burde ta en tur til Arendals folkeboksamling og sette seg inn i mer moderne metoder.

2. verdenskrig ble en vanskelig tid for biblioteket. Bl.a. måtte man holde stengt fra juni 1940 til februar 1941 p.g.a. tysk innkvartering, og senere under krigen måtte man også stenge,

om enn for kortere perioder. Ellers beslagla tyskerne ca. 60 bøker som ikke falt i de nye makthavernes smak. Mot slutten av krigen dukket det opp et nytt problem for biblioteket, man fikk ikke brukt opp pengene. Dette skyldtes rett og slett at Folkeboksamlingenes Ekspedisjon ikke maktet å effektivere bokbestillingene, slik at det sto penger igjen ved budsjettårets utgang. Disse ble satt inn på et fond til fremtidig kjøp av bøker.

Utlånet gikk kraftig opp under krigen, fra 7000 til 12000 bind pr. år, og da freden kom var bokmassen nedslitt og i svært dårlig forfatning. Utlånet sank derfor igjen de første fredsårene. Høsten 1946 skrev styreformann Terland brev til Kirkedepartementet og forklarte situasjonen: «Den sørgelige nedgang i utlånet siden okkupasjonstiden må til dels skyldes den reduserte og medtatte bokbestand. I bokhandelen fås så godt som ingen bøker med noenlunde holdbar innbinding, her i byen er det nesten umulig å få noe innbundet, og Folkeboksamlingenes Ekspedisjon er visstnok overlesset med arbeid. Hertil kommer den foreldete biblioteksituasjonen. Styret har på ny henstillet til kommunen å skille biblioteket fra Dahlske skole og skaffe tidsmessige lokaler». Få uker senere døde Terland helt plutselig, og opplevde derfor ikke at arbeidet med å få nye biblioteklokaler endelig begynte å bære frukter. Mot slutten av 1940-årene ble det bestemt at biblioteket skulle inn i den nye brannstasjonen i Storgata. Og endelig, høsten 1951, etter 56 år i den gamle Dahlske skole, fikk Grimstad bibliotek for første gang egne lokaler. Det ble en stor forbedring. I tillegg til utlånsrommet, fikk biblioteket for første gang egen lesesal, og bibliotekaren fikk kontor. Dessuten var det både garderobe og sanitæranlegg. Det nye bibliotek ble tatt i bruk 30. november 1951, og høytidelig åpnet av ordfører Skretting ved en tilstelning den 18. desember samme år. Ved samme anledning skjenket Grimstad kommune en blomsterurne til bibliotekar Lolly Bie som sluttet etter 25 års tjenestetid i biblioteket. Som ny bibliotekar ble ansatt Signe Knutson.

29 år i brannstasjonen

Med nye lokaler kunne tilbudet utvides. Åpningstiden økte fra to til tre ettermiddager pr. uke. I 1952 overtok man Grimstad Folkeskoles skolebibliotek, noe som ga barneavdelingen en real ansiktsløftning. Lesesalen ble straks populær, særlig blant skole-elevene. Det ble kjøpt inn leksika og andre oppslagsbøker, og elevene på Dahlske skole ble flittige gjester. Forbindelsen med Dahlske vedvarte på andre måter også, f.eks. ved at skolens nye rektor, Nils Løkkebø, som sin forgjenger ble mangeårig formann i bibliotekstyret. Som en kuriositet kan nevnes at i 1953 måtte biblioteket enda en gang be Dahlske skole om husrom, riktignok kun for kortere tid. Det hadde seg slik at Sorenskrivergården skulle repareres, og Sorenskriveren i Sand overtok biblioteklokalene mens dette pågikk. I 1957 overtok Karen Marie Meyer bibliotekarstillingen i Grimstad, og kom til å sette sitt preg på virksomheten i lang tid framover. I 26 år ledet hun biblioteket før hun ble avløst av nåværende biblioteksjef Astri Lydersen i 1983.

I 1971 ble Grimstad, Landvik og Fjære slått sammen til én kommune, og Karen Marie Meyer fikk i oppgave å føre biblioteket fra en enkelt avdeling til et omfattende biblioteksystem bestående av hovedbibliotek og filialer. Avdelingen i brannstasjonen ble den nye storkommunens hovedbibliotek, mens Eide, Landvik, Fevik og Vik ble filialer. I 1976 kom også Holvika filial til. Siden er noen av avdelingene lagt ned, slik at Grimstad bibliotek i dag består av hovedbiblioteket pluss Landvik og Fevik filialer.

Kommunesammenslåingen resulterte i en kraftig utlånsøkning på biblioteket. Tidligere hadde nemlig folk fra Landvik og Fjære ikke kunnet benytte Grimstad bibliotek uten å betale for seg, men da kommunegrensene forsvant, sto alle likt. Særlig boligstrøkene like utenfor bykjernen (som f.eks. Frivoll) benyttet det nye tilbudet, og aller størst var økningen på barneavdelingen. Man fryktet at dette ville resultere i en

tilsvarende tilbakegang ved avdelingene i Landvik og Fjære, men dette slo hyggelig nok ikke til. Også disse opplevde solid utlånsøkning etter kommunesammenslåingen.

Den store tilstrømming av barn førte straks til behov for mere plass, og allerede høsten 1971 skilte barneavdelingen lag med resten av biblioteket og flyttet inn i nabohuset. Siden fikk man også innredet et kontor i denne bygningen. Dette hjalp selvsagt på plassproblemene, men var også tungvint, ved at man holdt til i to hus, og stadig måtte «løpe over gården». I 29 år hadde biblioteket base i brannstasjonen. På disse årene skjedde det store forandringer i Grimstad. Kommunesammenslåingen gjorde byen over natten til fylkets største. Et annet trekk var at flere skoleslag etablerte seg her. Antall ungdom under utdanning økte stadig, og ble naturlig nok aktive bibliotekbrukere. De 123 kvm. biblioteket disponerte i brannstasjonen, kom derfor med årene sørgelig til kort.

Bibliotekbygningen 1994.

På flyttefot igjen

Det var allikevel ikke før i 1980 at biblioteket igjen kom på flyttefot. Da ble den gamle mursteinsbygning i Storgaten 44

ledig. Huset som opprinnelig ble bygget som bank i 1865, hadde da noen år tjent som kontorer for kommuneadministrasjonen. I januar 1980 kunne imidlertid Grimstad kommune ta i bruk et flunkende nytt rådhus på Arendalsveien, og Storgaten 44 gjennomgikk nok et hamskifte, og ble bibliotek. I 1. etasje fikk man ekspedisjon, utlåns- og leserom, mens 2. etasje ble barnebibliotek, kontorer og et lite spiserom. Kjelleren ble innredet til magasin. 1. etasje ble gjort tilgjengelig for rullestolbrukere, ved å fjerne alle dørterskler samt bygge utvendig rampe. Det ble imidlertid ikke påkostet heis, slik at besøkende til barneavdelingen i 2. etasje måtte være friske og rørige.

I disse lokalene holder Grimstad bibliotek fremdeles til. Selv sagt representerte de en forbedring ved innflyttingen, men det må være lov å si at lokalene fra første dag har vært for små. De er på ingen måte skikket til å ta imot den økte bruk av biblioteket som har funnet sted. På landsplan viser en undersøkelse fra Statistisk Sentralbyrå at mens 25% av befolkningen benyttet seg av bibliotekets tjenester i 1980, var prosenten steget til 41 ti år senere. Utviklingen i Grimstad gjenspeiler dette.

Tilbakeblikk

Når man ved en milepæl som dette kaster et blikk bakover, kan vi slå fast at Grimstad bibliotek har betydd mye for mange av kommunens innbyggere, og således vært en viktig institusjon for byen. Selv om biblioteket til tider har vært tungt å drive, og ikke alltid har fått den ønskede respons fra de styrende organer, har det dog skjedd en betydelig utvikling på disse 100 årene. Den aktivitet som foregår i dag er svært forskjellig og langt mer omfattende enn den gang Jens Pharo Crawford vandret hyllelangt og hentet bøker på forespørsel. Tall kan fortelle noe: Årsbudsjettet som ved starten var ca. kr. 1000,-, har i dag passert 2 millioner. Utlånet har steget fra noen få tusen til mer enn 80.000 bind pr. år.

Barneavdelingen er svært populær. Bildet viser noen av de 140 barna som var med på «Bamsefest» den 10.11.1990.

Biblioteket har på en helt annen måte enn før tilbud til alle aldersgrupper, og utvalget dekker langt videre interesser enn tidligere. Man skal ha noe å tilby, enten det er til rekreasjon, hobbyer, eller studier. Også dem som ikke selv kan oppsøke biblioteklokalene, har et tilbud. Det er allerede 20 år siden Grimstad bibliotek startet sin oppsøkende virksomhet «Boken kommer», en tilbringertjeneste av litteratur, beregnet på eldre og funksjonshemmede.

En viktig del av bibliotekets oppgaver er den lokalhistoriske litteraturen. Her blir alt samlet og systematisert; bøker, hefter, aviser, og andre typer trykksaker, fra menighetsblader til russeaviser. Biblioteket er på mange måter Grimstads hukkommelse.

Barna har fått et annet og langt bedre bibliotektilbud enn hva tidligere tider kunne tilby. Her må Bodil Lundens innsats nevnes. I den gamle bytingsalen, et rom med historisk sus, har hun skapt et barnebibliotek med miljø og atmosfære. Særlig

er stemningen høy hver mandag formiddag da førskolebarna sitter benket til eventyrstund. Også den tekniske utvikling har satt sine spor i biblioteket. Det er unektelig et visst sprang fra de håndskrevne kataloger på Crawfurds tid, og fram til våre dagers dataskjermer.

Grimstad bibliotek i fremtiden

Hvilket ønske har så 100 års-jubilanten for fremtiden? Det samme som Terland fremførte i 20 og 30-årene, og som Karen Marie Meyer gjentok i 70-årene: Nye og tidsmessige lokaler! Dette er nødvendig for at biblioteket skal utvikle seg videre. For 100 år siden var det kun bøker i biblioteket. Siden ble aviser og tidsskrifter en naturlig del av innholdet. Senere igjen fulgte språkkurs og lydbøker. Andre media som naturlig står for tur er video og CD, men dette setter foreløpig plassen en stopper for. Bruken av biblioteket har endret seg mye på 100 år. I 1895 var det kun én grunn til å oppsøke Grimstad kommunale Bibliotek: Låne bøker. (Noe annet rakk man da heller ikke på 3 kvarters åpningstid). Fremdeles er dette hovedgrunnen for de fleste brukerne, men i tillegg har biblioteket hver eneste dag besøk av folk med andre gjøremål: Lese dagens aviser, bla i tidsskrifter, skrive stil, studere saksdokumenter til kommunale utvalg og råd, undersøke ledige stillinger, sjekke trekningslister, osv. Et nytt og moderne bibliotek vil i betydelig grad utvide funksjonen som «byens kulturelle dagligstue», og være et treffsted for gammel og ung. Biblioteket er og skal være en kunnskapsbank der litteratur og informasjon står til gratis disposisjon for alle. Og ennå gjelder Henrik Wergelands ord: «Boghyliden er den Stige, der fører til at blive Overmandens Lige».

Kilder:

Grimstad Bys Historie. 1927.

Løkkebø, Nils: Dahlske skoles historie. 1956.

Kildal, Arne: Norske folkeboksamlinger fra leseselskapets tid til bibliotekreformen av 1902. 1949.

Norsk Bibliotekforening: Håndbok over norske biblioteker. (1. og 2. utgave). 1924 og 1951.

Artikler, reportasjer og annonser fra Grømstadposten og Grimstad Adressetidende.

Styreprotokoller, årsberetninger og statistikker fra Grimstad bibliotek.

INNTRYKK FRA DET GAMLE BIBLIOTEK

Av Bjarne Berg

*«I bøkene hviler de forgangne
tidens sjel. Der lyder fortidens
levende og hørbare stemme, når alt
det materielle er forsvunnet som
en drøm».*

Thomas Carlyle

Det gamle Grimstad Bibliotek, som hadde sitt lokale i Dahlske Skoles bygning i Storgaten, er nok blitt borte som en ubetydelig drøm for de fleste av oss. Institusjonen levde en gang sitt ubemerkede liv og har såvisst ikke fått noe litterært minnesmerke i de lokale krøniker. Men i år da bibliotekjenten i Grimsstad feirer jubileum, kan det være god grunn til å forsøke å gjenkalle den nesten mytiske stemning som hersket mellom de lutende reoler i det dunkle interiøret.

Her levde bøkene i verdig tilbaketrukkethet, som var de krøpet i skjul for å verne om sine skatter. Det kjentes som et nådens øyeblikk når den unge låntager fikk lete seg frem langs hyllene til de mest attraktive kroker, hvor så mange av livets hemmeligheter lå gjemt. Og operasjonen ble fulgt av et mildt, men årvåkent øye av den gamle damen bak skranken. Hun kjente sitt ansvar. Unge hjerter skulle ikke forderves av Boccaccio etter Sigurd Hoel.

Størst var anfeltelsen når man hadde freidighet nok til å be om «Fugl Fønix» av Gabriel Scott. Den unge dikterens respektløse skildring av Grimstad og lett gjenkjennelige samfunnsstøtter var ikke tilrådelig lesning for den oppvoksende slekt. Boken ble motvillig hentet frem fra dypet og overrakt med en mine som om mottageren av ren litterær uforstand tok det første skritt mot fortapelsen. Til gjengjeld kunne det vanke et reservert, men sterkt anerkjennende smil når valget falt på «Robinson Crusoe» eller «Pilegrims Vandring».

Den gamle damen bak skranken satt der i alle år, strunk og mager med sort kjole, hvit krave og en aura av høytidelighet. Hun var bibliotekets verdige vokter, en prestinne i litteraturens helligdom. Vi må tro hun hadde lest hver eneste bok i hyllene, selv de mest kryptiske, for hun forrettet sitt rituale med innvielsens uangripelige autoritet.

Respekt for boken

I grunnen var det med en snev av engstelse jeg nærmet meg biblioteket for første gang. Min historielærer hadde fortalt om

den bedrøvelige skjebne som rammet antikkens mektige bibliotek i Alexandria, da alle bøkene brant opp til ubotelig savn for ettertiden. Og jeg innså den sørgelige mulighet at det samme kunne skje i Grimstad. Det ville få katastrofale følger for det senere åndsliv i byen. Men heldigvis gikk det bra. Da Dahlske Skoles bygning mange år senere gikk opp i flammer, var bøkene i sikkerhet bak murveggene i brannstasjonen, og den litterære dannelse kunne fortsatt utfolde seg i Grimstad.

Tross alt må det nok innrømmes at byens bibliotek ikke hadde altfor høy status den gang i 1930-årene. Mange av dem som var litterært interessert, hadde råd til å kjøpe sine bøker selv, og de mest aktuelle utgavene gikk stadig på omgang. Folk flest hadde ennå ikke fått øynene opp for verdien i et offentlig bibliotek. De som søkte til reolene i den gamle boksamlingen, når den holdtes åpen et par kvelder i uken, var for det meste en liten krets av trofaste entusiaster.

Jeg tenker med respekt på mange av disse bokelskerne som stillferdig listet seg mellom hyllene og iblant kunne stoppe opp for å kjærtegne en myk skinnperm. Det var mennesker som hadde høyst forskjellige forhold til bøkene, slik litteraturen selv er mangfoldig. Noen valgte helst de glade stunder med Mark Twain eller Jerome K. Jerome. Andre var på leting etter eksistensiell bekreftelse hos Shakespeare eller Søren Kierkegaard. Atter andre ga seg eventyret i vold med Jules Verne og Robert Louis Stevenson, eller de leste systematisk de kjente hovedverker fra Snorres kongesagaer til «Vildanden» og «Markens grøde». Og her møtte jeg den ensomme, alvorlige skikkelsen med den slitte skinnvesken, sikkert en gjenganger i mange biblioteker. Han var en leser for lesningens egen skyld, og han spiste seg umettelig igjennom hyllemeter etter hyllemeter. Og om han nådde til siste verk i samlingen, begynte han saktens på ny frisk.

Boken hadde den gang sin aura i behold, ikke bare som en avglans av innholdet, men som en syntese av diktningen og

den håndverksmessige utførelse. Boken var en gjenstand preget av både ånd og hånd - en innplantet menneskelighet som det kunne være godt å oppleve.

Slik er det ikke lenger i samme grad som før. I masseproduksjonens tidsalder er ikke boken alltid et klenodium. Den er like ofte en billig forbruksartikkel, en kioskvare, som ville ha vært fremmed for det gamle bibliotek.

Perspektivene forandres

Den offentlige bibliotekstjenesten i Grimstad har sine røtter i Grimstad Læseselskab fra 1835 og Dahlske Skoles boksamling som skriver seg fra 1850-årene. Da Læseselskabet ble oppløst i 1884, fikk skolen overta bøkene på den betingelse at biblioteket skulle holdes åpent et par timer i uken mot innkreving av en kontingent. Men betalingen virket nok avskrekende på publikum, forteller Nils Løkkebø i Dahlske Skoles historie, for søkningen til biblioteket ble snart så liten at det måtte stenge.

Få år senere, i 1894, ble biblioteket omgjort til kommunal folkeboksamling. Samtidig innførte man den ordning at utlåne-ene skulle være gratis, visstnok en sjelden praksis den gang. Fra 1895 fikk biblioteket et årlig statstilskudd på to hundre kroner. De nødvendige midler kom ellers fra Vinsamlaget og Sparebanken, to viktige støtter for byens kulturliv.

Den kommunale boksamlingen begynte sin virksomhet med ca. 3400 bind. Først utover i 1930-årene økte bestanden så det monnet og ble etter hvert mer enn fordoblet.

Biblioteket var plassert i Dahlske Skole fra opprettelsen i 1894 og helt frem til 1951, da man flyttet inn i moderne lokaler i brannstasjonen lengre nede i gaten.

Nå har biblioteket i et par decennier vært å finne i den tidligere Grimstads Sparebank. Dessuten har man ekspandert utenfor byen med filialer i de opprinnelige nabokommunene. Det er nye tider og nye oppgaver. Biblioteket er blitt en travel serviceinstitusjon, og Grimstad har lenge vist seg som

en lesende by.

Interiørene i den tidligere bankbygningen er mettet med lokalhistorie, særlig i annen etasje hvor det i lang tid var bystyresal og rettslokale. Her i huset vanket Knut Hamsun når han skulle gjøre sine bankforretninger. Og her møtte han sin tragiske skjebne på oppgjørets dag.

Etter hundre års historie lever fortsatt tradisjonen med kvinnelige bibliotekarer, selv om de sorte kjolene og de hvite kniplingskravene neppe er å se lenger. De to første bibliotekarer i Grimstad var riktignok menn, nemlig sanglærer Odd Pedersen og etter ham J. Ph. Crawford, men senere har kvinnene fulgt hverandre i nesten uavbrutt rekke: Edith Landgraff, O. Holst, Ada Landgraff, Kristina Torkildsen, Lolly Bie, Signe Knutson og Karen Marie Meyer. Nå er Astrid Lydersen bibliotekets sjef.

Det gamle bibliotekets epoke sluttet i og med utflyttingen fra Dahlske Skole. Da skjedde den store fornyelse. En mengde smuldrende verker fra de første år fikk ubønnhørlig sin dom, selv om man riktignok tok vare på den del av Læseselskabets samling som fremdeles var i behold. Bøker av franske og engelske romantikere, som kanskje også Thomas Carlyle hadde lyttet til med interesse, finnes ikke lenger i reolene. Men gamle bøker er alltid for hånden, og nye forfattere og nye titler dukker opp i ustanselig strøm. Til og med etter lang tids intens medierevolusjon er boken den viktigste møteplass for drøm og fantasi, erfaring og erkjennelse.

ÅRSBERETNING

FOR PERIODEN 27.04.93 - 27.04.94

Styret i Byselskapet har i perioden bestått av følgende medlemmer:

Formann:	Else Dalen
Nestformann:	Ketil Aslaksen
Styremedlemmer:	Arne Egeberg, Gunnar T. Olsen (p.t. opphold annet sted i landet), og Berit Bugge
Varamedlemmer	Anne Gurine Hegnar, Bodil Austenå Johansen og Per Jarle Nørholmen

Berit Bugge har fungert som sekretær.

Rolf S. Jacobsen er formann i Skjærgårdskomiteén.

Antall medlemmer pr. 01.04.94 er: 643,
herav livsvarige medlemmer: 102.

I løpet av arbeidsåret har det vært avholdt 8 styremøter. Styret har behandlet 29 nye saker i tillegg til avsluttende arbeider med saker fra 1991 og -92 samt en del mindre referatsaker.

I juli 1993 hadde styret en befaring på Marivold for å drøfte det videre arbeid der. Styret har videre avgitt uttalelser vedrørende utbyggingsplaner rundt Laura's hus, - hvor vi særlig var opptatt av en bevaring av smauet ved Sparebanken Sør, at ny gavl må ligge innenfor Laura's hus og at det må opparbeides ny have, - konsesjonsgrense 0, - hvor det var delte meninger innen styret, og hvor man var spesielt opptatt av kommunens håndheving av reglene, - utbygging/bortsprenning av Gundersholmen, - og ikke minst bevaringen av navnet Hans Hanssens brygge samt de andre gamle bryggenavnene f.o.m. Fiskebrygga t.o.m. Torskeholmen.

Når det gjelder styrets bestrebelse for en utbedring/ivaretagelse av Marivoldveien, er det rettet en henvendelse til Grimstad kommune om mulighet for å komme med blant prosjekter som regnes som miljøprosjekter, men dette har foreløpig ikke gitt resultater. Grimstad kommune er ikke villig til å bidra til vedlikehold av veien.

Hasseldalveien ble for Byselskapets vedkommende oppgjort med kr. 5,-/m² for avgitt areal. Når det gjelder ferdiggjøring av vei til badeplassen i Kjellviga, er denne fullført for en del av strekningen, noe vi er godt fornøyd med, mens vi har purret på ferdiggjøring av fortsettelsen.

Brosjyren over Byselskapets eiendommer forelå ferdig trykket i 10.000 eks. høsten 1993. Styret var godt fornøyd med resultatet og takker spesielt Leif Dalen for hans fine billedmateriale som ikke kostet Byselskapet annet enn dekning av direkte utgifter. Brosjyren ble sendt til distriktets 3 aviser, Turiskontoret, hotellene, Dalen Libris samt Fylkeshuset, og vi håper den vil skape enda mer interesse rundt Byselskapets eiendommer.

Det var dessverre ikke mulig å skaffe interesserte leieboere til Kirkegt. 6, tross iherdig arbeid, og styret besluttet derfor å selge huset til Tone Elisabeth Flovik for kr. 230.000,- til dekning av Byselskapets utgifter samt meglerprovisjon. Forutsetningen var at huset skal bebos, og at eksteriøret skal beholdes. Alle utbedringsarbeider skal foretas i samarbeid med Fylkets kulturretat. Byselskapet har dessuten sikret seg forkjøpsrett ved fremtidig salg. Pengene for huset ble betalt i desember 1993.

Arbeidet med å sikre Sandholmen for almenheten har fortsatt. Prisen for holmen var så høy at verken Direktoratet for Naturforvaltning eller Miljøverndepartementet kunne gå inn

i kjøpers sted. Det ble i stedet arbeidet ut fra to alternativer:

Hytta utskilt og sterke klausuleringer på resten av holmen.

Hytta utskilt og resten av holmen overdradd til Staten.

Direktoratet for Naturforvaltning foreslo at utmarksområdet ble avhendet til Direktoratet for Naturforvaltning, med formål å sikre almenhetens rettigheter på holmen. Ettersom Direktoratet for Naturforvaltning ikke sitter som eier av eiendommer, var det forslag om å forhøre seg om Byselskapets muligheter for eventuelt å overta arbeidet.

Fylkeslandbruksstyret gav i oktober ifjor konsesjon til Finn R. Samuelsen for erverv av Sandholmen. Vedtaket ble påklaget av Selskapet for Grimstad Bys Vel og Grimstad kommune. I nytt møte i februar 1994 tok Fylkeslandbruksstyret klagen til følge og gav Samuelsen konsesjon på vilkår. Dette vedtaket er igjen påklaget av Samuelsen. Vi har sendt våre kommentarer til klagen til Fylkesmannen i Aust-Agder. Endelig avgjørelse treffes i Landbruksdepartementet og vil etter sigende foreligge i løpet av våren.

Optrykk av den gamle Grimstaboken ble av Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum besluttet foretatt, og Byselskapet ble i denne forbindelse forespurt om å kjøpe 100 eks. av boken. Styret var enig om at man ikke kunne kjøpe boken for lager, men tegnet seg for 10 eks., samtidig som vi tilbød gratis annonsering for boken i medlemsskrift nr. 38.

Medlemsskrift nr. 38 ble utgitt i november 1993, igjen med Reidar Marmøy som ansvarlig redaktør, og styret er ham stor takk skyldig for det arbeid han utfører. En takk rettes også til Rolf S. Jacobsen som påtok seg å skaffe annonsene til medlemsskriftet uten annen godtgjørelse enn dekning av telefonutgifter.

Justering av medlemslister ble foretatt etter utsendte purringer på kontingent. Styret var enig om at de som ikke betalte etter én gangs purring, ble strøket av medlemslisten.

Høsten 1993 utkom nok et bokverk fra Reidar Marmøys hånd, «Fornminner i Grimstad kystlandskap», og copyright for boken er overdratt til Byselskapet. Styret er svært fornøyd med boken som også bør kunne gi en fortjeneste på ca. kr. 47.000,- ved salg av samtlige eksemplarer.

Når det gjelder salg av Byselskapets bøker via Dalen Libris har styret inngått en avtale med Dalen Libris om opptelling og utbetaling to ganger pr. år av hensyn til MVA-oppgjør og regnskapsførsel. Dalen Libris har 25% kommisjonsrabatt av boksalg.

Lokalhistorisk forlag sendte en forespørsel og ville gjerne ha medlemsskrifter og bøker for Byselskapet i kommisjon for videresalg, men styret er foreløpig fornøyd med det nåværende opplegg.

Byselskapets styre har forøvrig tilbudt ungdomsskolene i Grimstad å kjøpe Byselskapets utgitte bøker som klassesett til produksjonspris i håp om å øke ungdommens kunnskaper og interesse for distriktet.

Før forrige årsmøte fikk styret en henvendelse fra Gunnar Edv. Gundersen om å ta et initiativ over Grimstad kommune for å få tatt opp arbeidet med en å jour-føring av Grimsta Bys Historie. Styret drøftet saken og konstaterte at det var små muligheter for å få arbeidet utført i kommunal regi. Etter at Reidar Marmøy hadde tatt saken opp i et brev der han drøftet praktiske løsninger, tok styret saken opp på nytt og kom til dette resultat:

1. Selskapet vil ta sikte på å få frem et manuskript uten utgifter for Grimstad kommune.
2. Manuskriptet bør omfatte vesentlige sider av byens utvikling, - økonomisk, sosialt og kulturelt.
3. Selskapets styre anmoder Reidar Marmøy om å være prosjektleder for arbeidet etter de retningslinjer han har lagt frem for styret.

Grimstad kommune v/ ordføreren er orientert om beslutningen og har stilt et lokale til disposisjon for arkivering og kontorarbeid forøvrig.

Arbeidet med å organisere innsamling av materiale er nå igang. De årlige utgiftene er anslått til ca. kr. 20.000,-, og disse forutsettes dekket av Byselskapet frem til et ferdig konsept kan overlates kommunen som må påta seg trykking og utgivelse.

Familien Bie har fått tillatelse til riving av gammel hytte og oppføring av ny hytte på gammel grunnmur samt oppføring av en ny hytte på Marivold. Veien må gå over Byselskapets eiendom. Styret har gitt slik tillatelse, forutsatt at Byselskapet skal være med på å stikke den ut.

Styret har gjenopptatt noen tidligere, ikke avsluttede saker vedrørende veirett for Levi Seland og Erik Ølnes, samt sistnevntes garasje, og har inngått en avtale med Levi Seland om en grusvei i terrenget på 2 m bredde, mot en leie på kr. 500,- pr. år, indeksregulert. Veien over jordet vil bli stengt og veien til Binabben omlagt slik at offentligheten skal følge samme vei som Ølnes/Seland. Veiretten som skal følge huset, er blitt tinglyst.

Erik Ølnes hadde da han bygde, makeskiftet med Byselskapet. P.g.a. mer avstått grunn enn han hadde fått igjen, hadde han fått tillatelse til å anlegge garasje på Byselskapets grunn. Styret har nå undertegnet avtale med Ølnes om veien samt utvidelse av hans tomt, slik at hele garasjen blir liggende på Ølnes' egen eiendom.

Når det gjelder saken om riggprosjektet kontra friluftsjakter i Kjellviga, har styret mottatt en del henvendelser fra Ytre Bie Vel. Styrets oppfatning er at vi ikke ønsker en rigg i Kjellviga som nå er opparbeidet til et fint rekreasjonsområde for byens befolkning, men vi avventer en event. henvendelse fra offisielt hold før vi foretar oss noe med saken.

Etter henvendelse fra fisker Rolf Ellingsen om disponering av noe av Byselskapets eiendommer i skjærgården for hans formål, er det inngått avtale med ham om leie av en del av Kryssen på nærmere angitte vilkår, for kr. 200,- pr. år, indeksregulert.

Når det gjelder skjøtsel i skjærgården, ble det sommeren 1993 satt ut flere søppelstativer på Marivold samt inngått en avtale om tømning av samme.

Fra sommersesongen 1994 vil det bli satt opp fartsbegrensningsskilt på Byselskapets eiendommer i skjærgården. Skjærgårdskomiteén vil forøvrig fortsette sitt arbeid med utbedring hvor det er nødvendig.

Styret ser positivt på utplassering av sauer på holmene også sommeren 1994. Sauene gjør et nyttig «ryddearbeid».

Etter å ha mottatt regnskapet for legatene for 1993, diskuterte styret plasseringen av legatmidlene og ble enig om å søke Fylkesmannen om tillatelse til å omsette aksjene og omplasse pengene i obligasjoner for høyere avkastning. Legatene skal behandles som umyndiges midler, og det legges store

begrensninger på hva som kan gjøres med dem.

Bygningsvernpris for Grimstad som ble besluttet opprettet i samarbeid mellom Grimstad Adressetidende og Selskapet for Grimstad Bys Vel, har fått en jury som har bestått av Jarle Bjørklund, Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum, Trond Berg, Grimstad Adressetidende og Arne Egeberg fra Selskapet for Grimstad Bys Vel.

Oppfordring til å sende inn forslag på verdige kandidater er kunngjort i Grimstad Adressetidende. Juryens avgjørelse vil bli kunngjort på årsmøtet 27.04.94, for utdeling av prisen for første gang.

Styret vil takke medlemmer og andre for godt samarbeid etter arbeidsåret 1993/94!

STYRET

ÅRSBERETNING

FRA SKJÆRGÅRDSKOMITEEN

FOR PERIODEN 27.04.93 TIL 27.04.94

Komitéen har i nevnte periode bestått av: Alf Jensen, Bjørn Bergshaven, Kjell Lehland, Ove Bach og Rolf Jacobsen, med Lillian Egeberg, Torleif Seland, Rolf Larsen og Per Jarle Nørholmen som varamenn.

På komitémøte 16. juni 1993 i forbindelse med befaring av skjærgården, ble Rolf Jacobsen gjenvalgt som leder.

Etter fjorårets store investeringer i skjærgården har siste periode vært noe roligere. Av de 12 strendene som ble opparbeidet i 1992, var det bare én hvor sanden hadde rast ut, - et meget gledelig resultat. På befaring 13. april 1994 sammen med leder og lederen for skjærgårdsparken viste det seg at resultatet er meget bra til tross for den snørike vinteren. Det er lite søppel å se, og strendene ligger bra. En del ny sand bør imidlertid påfylles, og det er ønskelig med opparbeidelse av flere strender, spesielt på bakgrunn av de fine erfaringene vi har med det tidligere utførte arbeid.

I samarbeid med skjærgårdsparken er renovasjon og tilsyn utført på en utmerket måte. Flere griller og søppelstativer er satt opp.

På en liten del av «Kryssen» har fisker Rolf Ellingsen fått lov til å sette opp brygge og restaurere en av buene til lagring av fiskeredskaper.

På Ytre Maløya, Herøya og noe av Indre Maløya har vi hatt sauer beitende, og de har utført et meget nyttig «ryddingsarbeid».

I 1994 kommer sauene tilbake, men foreløpig ikke på Indre Maløya hvor det oppsto en del problemer på tross av inn-gjerding.

I samarbeid med Grimsta kommune er det satt opp to opp-lysningstavler på Ytre Maløya.

På Marivold er det satt opp flere søppelstativer, og veien langs sjøen er delvis gruset. Her står noe arbeid igjen. Her er også ryddet en del.

Vardeheia og Binabben er begge i meget god stand. Det ryd-des og stelles på begge steder. Trondal har fremdeles tilsyn med Vardeheia på frivillig, noe vi takker for. Begge steder kan gjerne benyttes noe mer. På Vardeheia kan man bile helt til toppen, så her er mulighetene mange.

Groosneset er i høst ryddet for en del trær og kratt i for-bindelse med naturstien langs Groosebekken og ellers hvor det var behov. Seilforeningen tar seg av øvrig vedlikehold.

Vi vil til slutt takke alle som hjelper å rydde og rake slik at våre utfartssteder kan vise seg fra sin beste side! Takk til skjærgårdsparkens medarbeidere og til skjærgårdsvakta for godt samarbeid!

Grimstad, 18. april 1994
SKJÆRGÅRDSKOMITEEN

G. Gundersen A/s.

Etablert 1865

Storgt. 26 — Tlf.: 37 04 11 00

BYGG SØR

BERGEMOEN

4890 GRIMSTAD

TLF.: 37 04 29 22 - FAX: 37 04 48 80

Vi har åpent halve døgnet!

Hverdager kl. 7.00 - 19.00

Lørdag kl. 9.00 - 12.00

ADVOKATENE

Per Aasen og Asle Wennesland
MNA

— i kontorfellesskap —

Kontoradresse:
Storgt. 4
4890 Grimstad

Postadresse:
Postboks 148
4891 Grimstad

Telefon:
37 04 45 66

Vi har det utroligste!

Telefon: 37 04 20 07

Leif
SKALLEBERG

**I mere enn 50 år har vi hatt gode og
fornøyde kunder —**

og du kan fortsatt gjøre
en god forretning i
MØBLER og
MUSIKK-
instrumenter.

**AGDERMØBLER &
MUSIKK**

Nils Ivar Stad

— Ved Brygga —

Telefon: 37 04 05 42

Bergshaven a/s
BAKERI · KONDITORI

TLF.: 37 04 04 46

Joh. Gundersen

GULLSMEDFORRETNING
INNEH.: EVA GUNDERSEN
TLF.: 37 04 06 49 - STORGATEN 29

Innehaver: Aud-Doris Andreassen

Skolegt. 6 • Tlf. 37 04 37 17 - 37 04 16 47

K. G. PUNTERVOLD
MYKOLOGISKE PRODUKTER — VINLABORATORIUM
4890 GRIMSTAD — TLF: 37 04 01 44

STATOIL SERVICE GRIMSTAD

V/ RAGNAR BERG
TELEFON: 37 04 06 68

Grimstad Adressetidende.

AVISEN FOR GRIMSTAD

Telefoner: Ekspedisjonen 37 04 05 00 — Redaksjonen 37 04 02 25

Dalen * Libris

Byselskapets hefter og bøker selges hos oss.

Storgt. 15 og Odden Butikkcenter - Grimstad

Telefon: 37 04 05 25

Bergemoen
4890 Grimstad - Tlf. 37 04 08 90

GUNNAR S. LANGFELDT STATSAUTORISERT REVISOR

4890 GRIMSTAD

Telefon: 37 04 14 88

Advokatene
Halvard Duesund
MØTERETT FOR HØYESTERETT
M. N. A.
Tlf.: 37 04 07 85

og
Lars Ths. Rodvelt
M. N. A.
Tlf.: 37 04 19 23
Smith Petersensgt. 3

a.s nymo

MEK. VERKSTED

P.box 113 - 4891 Grimstad - Tlf.: 37 04 20 11

nymo

Skipsreparasjoner — Dokkinger
Spesialister på bygging av store
stålmoduler til offshoreindustrien

SELEKTIV MARKEDSFØRING A/S

Telefon: 37 04 15 11

T. PEDERSENS EFTF.

Alt i skotøy og herreklær
på brygga i Grimstad
Tlf.: 37 04 02 16

T.S HOLDING A.S

Postboks 1, 4891 Grimstad

Telefon: 37 04 46 61

Grimstad Kulturhus

Et begrep på Sørlandet —

Bill. best. Tlf.: 37 04 40 00

Kjøkken
centeret

·KJEDEN

Løkkestredet 5, 4890 Grimstad • Telefon: 37 04 12 07

RIMI

KJØP BILLIG - LEV BEDRE.

Telefon: 37 04 42 88

Uglandgruppen

Postboks 128 - 4891 Grimstad
Tlf.: 37 09 27 00 - Fax: 37 04 47 22
Telex: 21642 ugred n

**Skipsredere
og -operatører**

Bil - Bulk - Tank - Offshore

Telefon: 37 04 14 22

GRIMSTAD
GRIMSTAD KONSERVENFABRIK

SPAREBANKEN SØR

Telefon: 37 04 16 22

Telefon: 37 04 20 07

DUES SPORTSREISER A/S

TELEFON 37 04 34 44 — 4891 GRIMSTAD

FLYSPESIALISTEN

DUES REISEBYRÅ

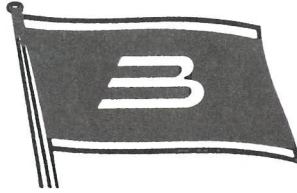
Telefon: 37 04 06 66

**REKLAME- OG
FIRMATRYKKSAKER**

Fotosats og montasje

Grimstad Trykkeri

Vardegaten 17 - Telefon: 37 04 26 75

REDERIET
Bergshav_{AS}

ADRESSE: POSTBOKS 8
4891 GRIMSTAD
TELEFON: 37 04 42 22
TELEFAX: 37 04 46 22
TELEX: 21865 BEHAVN

Den nye butikken med det store utvalg

Torskeholmen, Grimstad
Telefon 37 04 02 01

Alt i fisk og skalldyr!

Vi tilbyr tjenester innen:

- regnskap
- bedriftsrådgivning
- EDB

Merkantil Consulting AS

9 autoriserte regnskapsførere

Tlf.: 37 04 20 99

MARGARETA SALONG

FRISØR OG SOLARIUM

TLF: 37 04 07 96 GRIMSTAD

VED

Kjøp - Salg - Utleie - Prisvurdering

Tomteutbygging o.l.

SØK FAGLIG HJELP

HOS

Henrik Ibsensgt. 12, Grimstad
Tlf.: 37 04 45 00 - 37 04 47 50

Den norske Bank

SKOLEGT. 2 - 4890 GRIMSTAD
TELEFON: 37 04 10 11 - TELEFAX: 37 04 37 32

Øystein Pettersen

MOTER FOR MODERNE MENN

UNGDOMSKLÆR - HERREKLÆR

Arendal - Grimstad

Telefon: 37 04 33 33

Auto Rep. A/s

BILVERKSTED — SERVICE

Biloppretting og lakkering

Telefon: 37 04 05 32

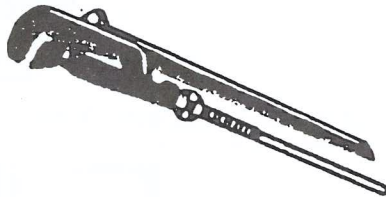
**50000 kvm. næringspark
for handel og industri.**

Telefon: 37 04 00 86

ALT I RØRLEGGERARBEID

**Nyanlegg
Modernisering
Reparasjoner**

NILSEN & CO. A.S

Innehavere: Finn S. Nilson · Kåre Rasmussen

RØRLEGGERFORRETNING

TELEFON: 37 04 13 83 - NYGT. 3, 4890 GRIMSTAD

J.P.'s AUTO A/S

Autorisert bilverksted

Grøm, 4890 Grimstad

Telefon: 37 04 41 44

Telefax: 37 04 42 06

IMPORTØR AV

ELEKTROTEKNISK UTSTYR

- FOR
- SKIP
 - OFFSHORE
 - INDUSTRI

⚡ DANYKO A.S ⚡

ELEKTROTEKNISKE KOMPONENTER

POSTBOKS 48 - 4891 GRIMSTAD

TELEX: 21 084 dany n TLF: 37 04 02 88 - 37 04 14 26

MOEN MR REGNSKAPSKONTOR ANS
AUTORISERT REGNSKAPSFØRERSELSKAP

N · A · R · F
NORGES AUTORISERTE REGNSKAPSFØRERES FORENING
MEDLEM

LILLESANDSVEIEN 25 - POSTBOKS 306, 4891 GRIMSTAD - TLF.: 37 04 17 66 - FAX: 37 04 49 10

GRIMSTAD GARTNERI A.S.

Telefon: 37 04 06 11

AGDER
FRØ OG MASKIN
A/S

Telefon: 37 04 38 44

BILSKADESENTERET

på LILLESANDSVEIEN

Vi har lang erfaring

BILOPPRETNING
BILLAKKERING
BILUTLEIE - 7 biler

2 LAKK-CABINER

lesonal Autolakk

Distriktets største og mest moderne utstyrte

BILSKADESENTERET
Thygesen's Billakkerings

Tlf. 37 04 17 44, mobil 94 58 00 22, privat 37 04 12 98

Lillesandsveien - 4890 Grimstad
Inneh. KÅRE ANKER THYGESEN

AGDER REGNSKAP

POSTBOKS 216
4891 GRIMSTAD

Telefon: 37 04 22 77

AANON G. HANSEN

OPTISK FORRETNING

INNEHAVER AUD ANDERSEN

OPTIKER NOF

GRIMSTAD

TELEFON 37 04 02 24

4890 Grimstad

Telefon 37 04 08 00

GREFSTADS

JERNVAREHANDEL

A·S

Telefon: 37 04 04 80

Grimstad

sam.berg

BAKERI ★ KONDITORI

Tlf.: 37 04 03 12

det beste i godt bakverk

Hotellet i Grimstad — for små og store selskaper

Vesterled 23 — Tlf.: 37 04 10 22 — 4890 Grimstad

Grimstad Vulk A/s

Telefon: * 37 04 00 22 — 37 04 07 31

MØBELHUSET

Herman Andersen A/s

Telefon: 37 04 11 40

BERGEMOEN - 4890 GRIMSTAD

GRIMSTAD BYS HISTORIE

Ibsenhuset og Grimstad bymuseum har trykket opp igjen (faksimiletrykk) Grimstad Bys Historie, utgitt i 1927.

Boka tar for seg Grimstads utvikling fra den eldste tid frem til 1916.

Kopi av annonsen fra 1926:

Grimstad Bys Historie

vil, hvis et tilstrækkelig antal abonnenter tegner sig, utkomme i en nær fremtid. Boken gir en utførlig og fylldig fremstilling av Grimstad bys opkomst og utvikling fra den ældste tid til vore dage og vil bli av den største interesse for alle Grimstadvenner. Den vil utkomme i et stort bind paa 700 a 800 sider i stort format og med henvend et par hundrede illustrationer. Prisen blir meget lav.

Da oplaget blir sterkt begrænset bør kjøpere *straks* sende sin bestilling paa et eller flere ekpl. til bokkomiteens formand, kægner Knutson, Grimstad.

NB. Subskriptionsplan for verket «Grimstad Bys Historie» medfølger nærværende medlemskrift.

Udfyld bestillingsseddelen og indsend den uten ophold.

Boka har et omfattende personregister som gjør den glimrende som oppslagsverk. Den er på ca. 800 sider og har ca. 200 illustrasjoner. Den har også innlimt en kopi av Grimstads første kart, Rosings kart av 1783.

Prisen er kr. 525,-. Ved kjøp av 10 bøker eller mer vil det bli gitt 10% rabatt.

Vi håper mange vil benytte anledningen til å skaffe seg boka.

Med vennlig hilsen
Ibsenhuset og Grimstad bymuseum
Tlf.: 37 04 46 53

Ibsen-holmen ved Grimstad. Tegnet av Th. Kittelsen, hentet fra billedbindet i jubileumsutgaven 1978 av Henrik Ibsens Samlede verker 7. bind

Selskapet for

Grimstad Bys Vel

Skjærgårdskomiteen

Vi er takknemlig for all hjelp til å holde de andre holmer og øyer rene og attraktive.

Vær varsom med alt som gror i skjærgården.

All jakt og eggssanking er forbudt på Byselskapets områder.

SELSKAPET FOR GRIMSTAD BYS VEL

Til Byselskapets venner og forbindelser

Vi ser det som en viktig oppgave for Byselskapet å utbre kjennskap til byen og omegnen i både nær og fjern fortid. Disse bøkene vil interessere alle som har tilknytning til distriktet:

Åsmund Bie Eriksen: **Grimstad - byen i mitt hjerte** er en unik kåserisamling om byens historie og innbyggere fra ca. 1920 og fremover. Forfatteren har en fremragende hukommelese, og hans lune stil og friske fortellerevne gir mange kostelige og koselige glimt fra en fortid som holder på å bli glemt. Boken er på 160 sider og koster kr. 139,-.

Reidar Marmøy: **Navn i Grimstad skjærgård** er som tittelen sier en forklaring på ca. 1100 lokalnavn fra skjærgården. Men boken er også en velskrevet og vel-dokumentert beretning om liv og levnet, historie og sjøfart på strekningen fra Sømnskilen til Auesøy. At forfatteren samtidig dokumenterer en pussig oppdagelse om gamle tiders navnsetting av farlige skjær i innseilingene mot kysten gjør historiene bak navnene ekstra interessant. På 19 store kart finner man navnene plassert, -og så er det bare å studere og finne de kjente og kjære lokalitetene. Boken er fint illustrert med tegninger av Bengt Petter Hanssen. Den er på 128 sider og koster kr. 185,-.

Reidar Marmøy: **Fornminner i Grimstad kystlandskap**
Kystlandskapet ved Grimstad er usedvanlig rikt på synlige minner etter bosetting i førhistorisk tid. Forfatteren tar leserne med på utflukter til kjente og kjære steder og lar røyser, hauger, bautaer og steinsettinger fortelle om bosetting og livsvilkår gjennom skiftende tider. Illustrert med fotografier, kart og tegninger. 140 sider, kr. 200,-.

Vi selger fredmeles Johan Anton Wikander: **Gamle havner i Grimstad**, utgitt 1985, 2. opplag 1989. Pris kr. 149,-.

Bøkene er til salgs hos Dalen * Libris, boks 188, 4891 Grimstad.

Telefon: 37 04 05 25 - Telefax: 37 04 05 60.

Ved forsendelse vil porto og eksp. avgift legges til.

